Turkish Studies - *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*
Volume 9/1 Winter 2014, p. 77-95, ANKARA-TURKEY

XVI. YÜZYIL SONLARINDA ÇILDIR EYÂLETİ KENTLERİ'NİN SOSYAL VE EKONOMİK DURUMU: ASPİNZA ÖRNEĞİ*

*Shota BEKADZE***

ÖZET

XVI. yüzyıl Osmanlı coğrafyası gerek nüfus, gerekse de ekonomik açıdan genişleme ve değişme sürecini yaşamaktaydı. Bu devir Osmanlı şehirlerinin idari, iktisadi ve sosyal yapılarını ortaya çıkarmak için en önemli kaynak tahrir defterleridir. Tahrir defterlerine dayalı bir çok Anadolu şehirlerinin idari, ekonomik ve sosyal durumu açıklığa kavuşturulsa da, bir zamanlar Osmanlı Devleti sınırları içerisinde olan Gürcistan kentleri bu çalışmaların dışında kalmıştır. Bu durumu göz önünde bulundurarak çalışmamızı, günümüzde Gürcistan Cumhuriyeti Samtskhe-Cavaheti Bölgesi'nin Aspinza Belediyesi'nin merkezi olan Aspinza şehrinin XVI. yüzyıl sosyal ve ekonomik durumunun incelenmesi üzerinde yoğunlaştırdık. Aspinza, 312 yıl (1266-1578) Samtskhe Atabeyleri ve 251 yıl (1578-1829) Osmanlı Devleti'nin Çıldır Eyâletii'nin sınırları içerisinde yer almış ve 9 Ağustos 1578 Çıldır Meydan Savaşı sonrasında Osmanlı hakimiyetine geçmiştir. Osmanlı İdari düzenlenmesine göre Aspinza, Çıldır Beylerbeyliği'nin Ahıska Sancağı'nın Aspinza Nahiyesi'nin merkezi olmuştur.

Çalışmamızdaki amaç, Aspinza'nın etimolojisi, coğrafi konumu, kısa tarihi, nüfusu ve halkın dini mensubiyeti hakkında bilgiler verdikten sonra 1595 tarihli "Defter-i Mufassal Vilâyet-i Gürcistân" tahrir defteri ışığında şehrin sosyal-ekonomik hayatı defterdeki kayıtlara göre tahlili yapılarak değerlendirmektir.

Son 50 yılda Osmanlı tahrir defterlerinin incelenmesine geniş yer verilse de Osmanlı'nın düzenlediği ve Dil, Tarih, Coğrafya, Onomastik hakkında çok değerli bilgiler içeren 1595 tarihli "Defter-i Mufassal Vilâyet-i Gürcistân" gibi bir hazine bu çalışmaların dışında kalmıştır. Tahrir defteri verilerine dayanarak yaptığımız bu çalışmada yalnız Aspinza'nın değil, tüm Çıldır Eyâleti'ndeki şehirlerin XVI. yüzyıl sonlarındaki genel durumu hakkında bilgi vermektiir. Ayrıca Aspinza ile ilgili bilgiler ilk defa olarak günümüz Türkçesine çevrilmiş ve bu çeviri çalışmamızın sonuna eklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Mufassal Defteri, Gürcistan Cumhuriyeti, Samtshe-Cavaheti, Aspinza.

---

* **Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.**

** Ankara Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Y.Lisans Öğrencisi, El-mek: ahiskali86@hotmail.com

THE SOCIO-ECONOMIC SITUATION OF CHILDIR PROVINCES AT THE END OF THE XVI CENTURY: ASPINDZA CASE

ABSTRACT

The XVI Century for Ottoman Geography meant a period of expansion and change of population and economy. The State Recordings are the most important resources that reveal the administrative, economic and social structure of the Ottoman Cities of that period. The administrative, economic and social situation of many Anatolian cities has been studied according to the State Recordings of Ottoman State, but some part of Georgian cities that ruled by Ottoman's was the exception. Considering the lack of this situation, I concentrated on the examination of the socio-economic status of Aspindza city in the XVI Century. Nowadays, Aspindza city is the centre of Aspindza Municipality, Samtskhe-Javakheti region of the Republic of Georgia. Aspindza was situated inside the territory of Samtskhe Atabey's for 312 years (1266- 1578) and 250 years inside the Childir Province of Ottoman Empire (1578-1928) and after the war of Childir, on 9th August, 1578 Ottoman's gains control over it. According to the administrative arrangements of Ottoman State, Aspindza was the centre of Ahiska Sanjak of Aspindza Province of Childir Beylerbeyi.

The main purpose of our study is to give information about the etymology, geographic location, brief history, population, people's religious affiliation of Aspindza and afterwards, we analyse and evaluate the socio-economic life of the city based on the Ottoman State Recordings "Defter-i Mufassal Vilâyet-i Gürcistân" that was dated 1595.

In the last 50 years a big attention was given to the State Recordings of Ottoman State, but the "Defter-i Mufassal Vilâyet-i Gurcistân" dated 1595 that is very valuable treasure containing a wealth information about language, history, geography, onomastics, was one of the exception. The research that we did based on the State Recordings gives us a general knowledge not only of Aspindza but also the whole cities of Childir Province at the end of XVI Century. Besides, we for the first time translated informations about Aspindza in modern Turkish and attached it at the end of our research.

Key Words: Ottoman State, State Recordings, The Republic of Georgia, Samtskhe-Javakheti, Aspindza.

Giriş

XVI. yüzyıl sonlarında yalnız köyler değil şehirler bile tarım ve hayvancılık faaliyetleri yapmaktaydılar. Günümüzde ise tarih boyunca her zaman bir tarım ülkesi olan Türkiye tarım ve hayvancılık ürünlerinden; Yunanistan ve ABD'den pamuk, Rusya'dan buğday, Fransa'dan arpa, Mısır'dan pirinç, Ukrayna'dan mısır, Sri Lanka'dan çay, İtalya'dan bakla, Çin'den sarımsak, Panama'dan muz, Meksika'dan nohut ve Kanada'dan mercimek ithal etmektedir (Gumrukleme.com.tr, 2013).

Hayvancılığa gelince şunu söyleyebiliriz ki, XVI. yüzyılda şehirler bile hayvancılık ürünleriyle (et, süt, yağ, peynir) kendi ihtiyacını karşıladığı halde, son zamanlarda Ukrayna'dan,

Urugvay'dan, Avusturya'dan (Erenoğlu Dış Ticaret, 2012), Avustralya'dan, Estonya'dan, Fransa'dan, Macaristan'dan, Letonya'dan, Litvanya'dan sığır, Avustralya, Bulgaristan, Estonya, Hırvatistan'dan da koyun ithal etme çabalarında bulunulmuştur (Gumrukleme.com.tr, 2013).

Bir tarım ülkesi olan Türkiye Ukrayna, KKTC, İtalya ve Pakistan'dan Hopa, Zonguldak ve Mersin limanlarına saman bile getirmiştir (www.sondakika.com, 2013).

Sanayi öncesi Avrupa şehirlerinde nüfusun % 90'inin geçiminin ziraatten olduğu bilinmektedir (Weber, 1958: 74). Şehirlerin tarımla uğraşması Avrupa'ya has bir özellik olmayıp Osmanlı topraklarında da görülmektedir. XVI. yüzyılda Ankara sanayi kenti, Antep (Ayıntab) ve Manisa ticaret kenti, Trabzon XVI. yüzyılın ilk yarısında ticaret, ikinci yarısında sanayi, Kayseri XVI. yüzyılın ilk yarısında tarım ve hayvancılığın, yüzyılın ikinci yarsından sonuna kadar ticaretin yoğunlaştığı bir şehir konumunda olmalarına rağmen tarım ve hayvancılıktan vazgeçmemişlerdi (Erdoğan, 2010: 267). XVI. yüzyıl tahrir defterlerine bakıldığında Osmanlı kent ekonomisinin tarım ve hayvancılığa dayanmakta olduğu görülmektedir. Şehir kenarlarındaki bağlar, bahçeler ve ekin yerleri şehir halkının yiyecek ihtiyacının karşılanmasında çok önemliydi. XVI. yüzyılda şehir halkı kendi yetiştirdikleri ürünleri tüketmekteydi. Günümüzde Türkiye her alanda; sağlıkta, eğitimde, demokraside, uluslararası ilişiklerde büyük adımlarla ilerliyor. Umut ediyoruz ki, bu ilerlemeler tarım ve hayvancılığı da kapsayacak ve Türkiye bu ürünlerin ithalatçısı değil, ihracatçısı olacaktır.

Çalışmamızda, örnek olarak XVI. yüzyılda nahiye merkezi olan Aspinza şehrinin tarım ve hayvancılığa dayanan ekonomisi 1595 tarihli Osmanlı tahrir defteri ışığında tahlili yapılıp incelendi.

1. Tarihten Günümüze Aspinza

1.1. Aspinza'nın Etimolojisi ve Coğrafi Konumu

Aspinza, 41° 34' 26" Kuzey, 43° 15' 22" Doğu meridiyenleri arasında yer almakta olup anlamı Fars dilinde "Büyük Yol Üzerinde Olan Otel" demektir. Resmi kaynaklarda bu şehrin ismine ilk defa olarak 888 yılında rastlanmaktadır (Bekadze, 2014: 2). Kür Nehri'nin sağ sahilinde yerleşen Aspinza, Ahıska'nın Güney-Doğu'sunun 34 km. uzaklığındadır (Bekadze, 2014: 2). Aspinza'nın coğrafi konumu ile ilgili şu enteresan bilgi bulunmaktadır: Aspinza büyük çiftlik köyü olup Tizne çayı sahilinde yerleşmektedir. Ayrıca Aspinza Karaul Tepesi, Çkoro'nun Deresi, Agara'nın Deresi, Şuagora'nın Deresi'nde yerleşmiş olup Çobaret Dağı'ndan Akhalkalak sınırına gidilen yol üzerindedir (Cikia, 1958: 177).

Aspinza, 1578 yılında Osmanlı-Safevi Savaşı sonucu Osmanlı topraklarına katılmış ve Ahıska Sancağı'nın Aspinza Nahiyesi'nin merkezi haline gelmiştir. 1595 tarihli "Defter-i Mufassal Vilâyet-i Gürcistân" tahrir defterine göre Aspinza bağ ve bahçesi ile ünlü olan bir yaşayış yeri olmuştur. Tarihte 1625 ve 1770 Aspinza savaşları bilinmektedir. 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı sonucu Aspinza Ruslara tazminat olarak verilen yerlerdendir.

1.2. Aspinza Rabat'ı Kalesi

Aspinza'nın en önemli yapısı onun kalesidir. Bu kale yüksek bir tepe üzerinde inşa olunmuştur. Bu kalenin IX-X. yüzyıllara ait olduğu bilinmektedir. Kale Cavakheti'den Samtskhe'ye, Samtskhe'den Tori'ye (Ahıska'nın Kuzey kısmına) giden yolun kontrol noktasıydı. Bu kale ilk önce Şalikaşvili hanedanlarının ve daha sonra ise Diasamidze hanedanlarının elinde olmuştur (Bekadze, 2014: 5). Kalenin görüntüsü Resim 1'de verilmiştir.

Resim 1. Aspinza Kalesi'nin Görüntüsü

2. XVI. Yüzyıl Sonlarında Aspinza

2.1. Aspinza Onomastiği - Ad Bilimi

Mufassal tahrir defterleri, onomastik için birer hazine değerinde kaynaklardır (İnalcık, 1956: 226). Bu bağlamda Osmanlılar tarafından düzenlenen 1595 tarihli tahrir defteri; Çıldır, nam-ı diğer Ahıska Eyâleti'nden toplanan vergilerin çeşitleri, miktarları, eyaletin sosyal hayatı ve benzerleri hakkında bilgi vermek olsa da, onomastik için değerli bir hazinedir. Bu yüzden onomastik birimlerinin incelenmesi de önemli alanlardandır. Onomastik yunanca onomastikos kelimesinden gelmektedir. Onoma ad, isim demektir. Onomastika özel isimlerin kökeni ve anlamları ile uğraşan dilbilim dalıdır (Bekadze, 2013: 83).

Onomastik, dilbiliminin özel isimleri inceleyen bir dalıdır. Onomastikçiler arasında, dilin tüm sözcüklerinin özel isimlerden türediğini iddia edenler bile var. Onomastik onomastikosdan gelir (onoma: ad) ve adla ilgili olup, adların kokeni ve anlamları ile uğraşan dilbilim dalıdır. Onomastik başlıca olarak antroponim (insan adları), toponomi (yer adları) ve hidronim diye üç kısma ayrılır. Konumuz Aspinza şehrinin sosyal-ekonomik durumu olduğundan araştırmamız da bu yönden değerlendirildi.

2.1.1. Antroponim

Antroponimika onomastiğin en geniş alanı olup, lengüistikte "İnsan Adları Hakkında Bilim" anlamına gelmektedir. Antroponimika insan adlarının türemesini, onların gelişmesini ve çağdaş durumunu öğrenmektedir. İnsanları çağırmak, onları birbirinden farklı kılmak için isimler ve değişik adlar meydana gelmiştir (Zelinskiy, 1889: 165; Ahundov, 1961: 576). Dünyada adsız insan yok. Eğer adlar tekrarlanmasaydı dünya nüfusu sayısı kadar isim olurdu. Çağdaş antroponik sistem şöyledir: İsim, Soyadı ve baba adı. XVI. yüzyıl tahrir defterlerini incelediğimiz zaman bu sistemin ad ve baba adı şeklinde olduğu görmekteyiz.

1595 Tarihli "Defter-i Mufassal Vilâyet-i Gürcistân" tahrir defteri kayıtlarında nahiye merkezi Aspinza'da vergi mükellefi olan 50 hane reisi vardı. Bu isimleri onomastik bakımından incelediğimiz zaman şu hususları görmekteyiz:

1. Günümüze kadar gelip ve şu anda da kullanılan isimler. Örnek: Murad, Zurab, İsfendiyar, Mamuka (Cikia, 1947: 129; Cikia, 1941: 130-131).

2. Unutulmuş ve günümüzde kullanılmayan isimler: Örnek: Güraza, Kirakoz, Laşkara, Kakama, Varzel, Okropir, Badura, Hulala, Kudura, Yordana, Hosika, Kandu. (Cikia, 1947: 129; Cikia, 1941: 130-131).
3. İki ismin birleşmesinden türeyen isimler: Örnek: Kirakoz, Okropir, Gülaziz, Hazargül, Varazgül, Nurali, Mirveli (Cikia, 1947: 129; Cikia, 1941: 130-131).
4. "Gül" sözcüğü ile düzelenler: Örnek: Varazgül, Hazargül (Cikia, 1947: 129; Cikia, 1941: 130-131).
5. Defterde şahıs isimleri ile yanı sıra baba adları da verilmiştir. Örnek: Guraza Ağbuğa oğlu, Sarkis Murad oğlu, Kirakoz Şahveli oğlu, Varazgül Hazargül oğlu (Cikia, 1947: 129; Cikia, 1941: 130-131).
6. XVI. yüzyılda soyadları kullanılmamaktaydı. Genelde baba adı "oğlu" sözcüğü ile birlikte kullanlıyordu. Ahıskalılarda daha sonralar isme "-gil" eklemekle sülale bildiriliyordu. Örnek: Aspinza'da 1944 yılı sürgün öncesi yaşamış olan birkaç sülale: Bahalagil, Kopogil, Kulagil, Zubalagil, Maçabeligil.

2.1.2. Toponimler

Onomastik biliminin ikinci kolu olan toponimler onomastiğin en eski alanlarından olup yer isimlerinden bahseden bilim dalıdır. Yunanca topos (yer) ve onoma (ad) sözcüklerinden meydana gelmiştir. Aspinza şehri ile ilgili defter kayıtlarındaki toponimleri şöyle gruplaştırabiliriz:

1. Şehir toponimi: Aspinza
2. Kale toponimi: Rabat Aspinza'nın en eski mahallesi idi.

Coğrafya isimleri de birer kelimeden ibarettir ve diğer kelimeler gibi lengüistiğin kanunlarına tabidir (Eremia, 1982: 104). Toponimikanın en eski örneklerine Strabon'nun "Coğrafya" ve Herodot'un "Tarih" kitaplarında rastlıyoruz (Uzun, 2004: 134).

2.1. 3. Hidronim: Kür

Onomastik bölümlerinden biri de hidronimdir. Defterde Aspinza ile ilgili bölümde "Kür" hidronominin ismi geçmektedir. Kür kelimesi Türkçe ve Moğolca'da yiğit, kabadayı anlamına gelir (Gülensoy, 1984: 93). Türkiye'de Kuzey-Doğu Anadolu'nun Türkiye'de Kuzey-Doğu Anadolu'nun Allahüekber ve Yalnızçam (www.ekolojiteknik.com, 2012) dağlarından başlayan Kür Nehri yalnız Ahıska bölgesinin değil, Gürcistan'ın ve hatta Kafkasya'nın en büyük nehridir. Ahıska topraklarından geçen Kür başlangıcını Türkiye'den 2742 m yükseklikten alır. Uzunluğu 1515 km (Maruaşvili, 1964: 63) 906 km Azerbaycan topraklarındadır. Havzasının genişliği 188 000 km^2. Vardzia (Kurbelaşvili, 2012) taraftan Gürcistan topraklarına girip Hertvis, Aspinza, Minadze, Sinis, Sakuneti, Agara, Taşiskari köylerinden ve Borjomi, Gori, Mtskheta, Tiflis, Rustavi şehirlerinden geçtikten sonra Azerbaycan'ın Mingeçevir, Yevlakh, Sabirabad, Şirvan, Salyan şehirlerinden geçerek Neftçala ilçesinde Hazar Denizi'ne dökülür. Kür Nehri sulama için kullanıldığı gibi elektrik enerjisi alınmasında da kullanılmaktadır. Kür Nehri balıklarıyla zengin bir nehirdir.

Kür nehrinin sağ kolları: Paravani (uzunluğu 74 km, Borcomula (uzunluğu 29 km), Gucaretskali (43 km), Dzaa (42 km), Taba(29 km), Tudzami(5 km), Algeti (108 km), Ktsia Xrami (201 km), Akstafa (121 km), Tavusçay, Şamkorçay, Genceçay (uzunluğu 39 km), Terter (184 km), Haçinçay, Araz(1072 km);

Sol kolları: Posof Çayı ve onun Kvablian kolu ile birlikte 64 km, Liahvi -115 km, Ksani 84 km, Aragvi 112 km, İyori 320 km ve Alazani 390 km.

3. XVI. Yüzyılda Aspinza'da Sosyal ve Ekonomik Hayat

Yollar tarih boyunca şehirlerin ticari fonksiyonu ve önemini aksettiren en önemli hususdu. Bu bakımdan XVI. yüzyılda Aspinza'dan geçen yolları belirtmek çok önemlidir. Şöyle ki:

1. Aspinza'dan sağ tarafa Tarihi Cavahet yolu.
2. Aspinza'nın sol tarafa giden yol Batum ve Karadeniz'e çıkış yolu.
3. Aspinza'dan sol tarafa Ahıska'nın kuzey istikametinde ise İpek Yolu'nun en önemli şehirleri olan Tiflis, Gence, Bakü, Buhara, Semerkand, Kaşgar yolu.

Görüldüğü gibi Aspinza, Ahıska gibi stratejik önemle kalmayıp, aynı zamanda ticari bir yolun üzerinde bulunmaktadır. 1595 yılı Osmanlı tahrir defterindeki vergi kalemlerini incelediğimiz zaman şehrin ekonomik canlılığını görmekteyiz. Bu canlılığa sebep bölgenin iklim ve coğrafi şartlarının uygun olması, doğal kaynakların ve her türlü bitki örtüsünün bulunmasıdır. Bu da bölgede tarım ve hayvancılığın gelişmesini sağlayan unsurlardır.

Osmanlı Devleti'nin her yerinde olduğu gibi Aspinza'da da tarım, ekonominin temelini teşkil ediyordu. Ekincilik, bağcılık ve hayvancılık hem halkın başlıca meşguliyeti, hem de geçim kaynağı idi.

XVI. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin ekonomik yapısına dikkat ettiğimizde çok gelişmiş olduğunu görmekteyiz. Aynı durum Aspinza şehrinde de söz konusudur. Bu dönemin ekonomik yapısını daha iyi incelemek için gereken en önemli kaynak tapu-tahrir defterleridir. Biz de 1595 Tarihli "Defter-i Mufassal Vilâyet-i Gürcistân" tahrir defteri ışığında Aspinza şehrinin ekonomik yapısını incelemeye çalıştık.

3.1. Aspinza'da Toprağın Tasarruf Şekli ve Taksimatı

1595 Tarihli Tahrir Defteri'ne göre Aspinza Merkezde toprağın taksimatı şöyledir:

a) Dizdar Mehmed Çavuş Seyid Ali'nin tasarrufunda olan Bero Şahaziz'in bir hisse bağı, bir hisse bahçesi, zemin tarlası ve çayırı. Tüm bunlar için yılda maktu olarak 30 akçe vergi alınmaktaydı (Cikia, 1947: 130; Cikia, 1941: 131).

b) Zaim Elia'nın tasarrufunda olan Mahu Ener Ali'nin bir hisse bağı. Bu bağ için maktu olarak yılda 50 akçe ödenmekteydi (Cikia, 1947: 130; Cikia, 1941: 131).

Yukarıdaki taksimattan da göründüğü gibi Osmanlı Devleti Aspinza'da Malikane-Divani Toprak Sistemi uygulamıştı. Bu sisteme göre toprağı tasarruf eden Şer'i mahkeme hükümleri gereğince belirlenmiş bir ödenek yapmaktaydılar. Geri kalan kısmından ise diğer vergiler ödenmekteydi.

3.2. Aspinza Şehrinin Nüfusu

Osmanlı toplumunda en önemli kesim o zamanki adıyla "reaya" teşkil etmektedir. Reaya ekonomik hayatın tarım ve ziraata dayalı olan Osmanlı toplumunda üretimi elinde tutan, çeşitli vergileri vermekle yükümlü olarak devletin tüm hizmetlerini, savaş giderlerini, yöneticilerin masraflarını karşılayan bir sınıf idi. İmparatorluğun her yerinde olduğu gibi Ahıska Eyâleti'nde de ekonomi reayanın sırtına dayanmaktaydı.

Ahıska Sancağı'nda nahiye merkezi olan Aspinza çok eski bir yerleşim birimi olmakla 50 haneden ibarettir. 1595 tarihli "Defter-i Mufassal Vilâyet-i Gürcistân" tahrir defterinde Aspinza karye, yani köy olarak tanımlanmaktadır. Bilindiği gibi, şehrin muhtelif tanımları vardır. Onlardan

biri de yerleşim yerinin bir kalesinin bulunmasıdır (Weber, 2003: 105). İspenç ve Resm-i Hınzır vergilerinden belli oluyor ki, nüfus genellikle gayrimüslimlerden ibarettir.

1595 yılı tahrir defteri çok titizlikle hazırlansa da tam nüfus hakkında her hangi bir kayda rastlamıyoruz. Ama vergi ödeyecek yaşa gelen şehirli, köylü, evli, bekâr, dul, göçebe her aile reisi adı ve babasının adı ile yazılmış ve "hane" olarak kabul edilmektedir.

Nüfus hesaplanmasında araştırmacılar genel olarak Ömer Lütfü Barkan'ın kabul ettiği "5 kat sayısı" ile çarparak toplam nüfusu bulmaktalar (Dalgalı, 2008: 27). Bazı araştırmacılar da bu sayıyı az bulup onu 7 olarak kabul etmekteler (Göynüç, 1979: 332). Ama biz hanedeki birey sayısı olan 7 rakamı da Ahıska Eyaleti için az bulmaktayız. Zira Ahıska Eyâleti sakinlerinin aile büyüklüğü 5-8 çocuk arasındadır. Bunu Osmanlı hâkimiyeti sonrası yapılan resmi 1870 (Zisserman, 1870: 1-34) ve 1886 (Svod Statisticheskikh Dannıkh o naseleniye Zakavkazskogo Kraya, 1893) nüfus sayımlarında da görmekteyiz. Adı geçen resmi sayımlara dayanarak, Çıldır Eyâleti için her hanenin 8 kişiden ibaret olduğunu düşünmekteyiz. Bu durumda Nüfusu = hane x 8 şeklinde olur.

Nahiye merkezi olan Aspinza'da 50 hane olduğu görülmektedir. 50 haneyi 8 katsayı ile çarptığımızda yaklaşık nüfusun 400 kişi olduğunu bulmaktayız. Bu rakam bile kent nüfus hesaplanmasında eksik sayılmaktadır. Çünkü tahrir defterlerinde kadı, asker, idari yöneticiler kayda alınmamaktadır. Bu yüzden şehir nüfusu genelde tahrir defterlerindekinden fazladır. Kesin sayısı bilinmeyen yukarıdaki zümreler için nüfusun % 15'i kadar bir sayı eklenmektedir (Emecen, 1989: 57). Sayısı bilinmeyen zümreleri % 15 (60 kişi) eklediğimiz zaman Aspinza'nın kent olarak nüfusu 460 kişiden ibarettir.

1870 nüfus sayımına göre Aspinza'da 43 hane yaşamaktaydı. Bunlardan 171 erkek, ve 129 kadın idi. Aspinza'da 1 Kale, 1 Cami, 2 yıkık ortadoks kilse, 1 okul ve 3 değirmen var idi. 3 km Kür Nehri'nin sol tarafında maden sularının olması kayıt altına alınmıştır (Zisserman, 1870: 5). 1886 nüfus sayımında ise hane sayısı 55 ve toplam nüfus 375 kişi idi. Bunlardan 194 erkek ve 181 kadın idi (Svod Statisticheskikh Dannıkh o naseleniye Zakavkazskogo Kraya, 1893).

4. Aspinza Şehrinde Üretimi Yapılan Tarım Ürünleri ve Onlardan Alınan Vergiler

XVI. yüzyıl sonlarında Osmanlı İmparatorluğu'nun her yerinde olduğu gibi Ahıska Eyâleti'nde de ekonominin temeli tarım ve hayvancılığa dayanmaktaydı. Bu durum aynen Aspinza kentinde de görülmekteydi. Aspinza'da çeşitli tarım ürünlerinden buğday, arpa, çavdar ve erzen (mısır), nohut ve mercimek de yetiştirilmekteydi. Şehrin bağ, bahçe ve bostan tarımı da mevcut idi. Aspinza şehrinden vergi olarak toplanan 25000 akçenin 21650 akçesi tarım ürünlerinden ve hayvancılıktan alınan vergiler teşkil etmekteydi. Bu da Aspinza şehri'nden alınan tüm verginin yaklaşık % 87'sini bulmaktaydı. 1595 yılında tarım ürünlerinden hınta (buğday), şair (arpa), çavdar ve erzenin vergi tahrir dökümü verilmişti. Onları ayrılıkta inceleyelim.

4.1. Hububat Üretimi

4.1.1. Şair (Arpa)

Şair arapça kelime olup arpa anlamına gelmektedir (Parlatır, 2011: 1554) . Arpa Aspinza şehrinde tarım ürünlerinden ilk sırada bulunmaktaydı. Genel olarak hayvanlar için yem olarak kullanılmaktaydı. Zarurî hallerde buğday yerini alıp gıda maddesi gibi de kullanılmaktaydı (Özçelik, 2005: 88). Arpanın vatanı Arabistan, Sinay ve Kafkasya'dır. Kafkasya'dan Merkezi Avrupa'ya yayılmış ve XVI. yüzyılda Avrupa'nın en önemli tahıl ürünlerinden biri olmuştur (Bekadze, 2014: 10).

Bu bitki çok dayanıklı olup buğdayın ekilmediği yerlerde de ekilip ürün verebilir. Daha çok hayvan yemi olarak kullanılmaktadır. Defterde arpa "şair" olarak adlandırılmaktadır. Arpa vergisinin miktarı 900 kile, tahrir kıymeti ise 9000 akçedir. Kilenin Gürcistan Kanunnâmesi'nde miktarı gösterilmediğinden biz İstanbul kilesini baz almayı uygun buluyoruz. Zira o zamanlar İstanbul başkent idi ve çok yerde İstanbul kilesi ölçü olarak baz alınmakta idi. 1 kile 25,656 kg'a denk gelmekte idi (İnalcık, 2000: 444). Tahrir defteri bilgilerine göre arpanın bir kilesinin kıymeti 10 akçedir. Gürcistan Kanunnâmesi'ne gereğince 1/5 vergi alındığına göre Aspinza şehrindeki üretim 4500 kile olmaktadır. Kişi başına üretim 9,8 kiledir. Kilesi 10 akçe olan arpanın 1 kg fiyatı 0,39 akçe olmaktadır.

4.1.2. Hınta (Buğday)

Hınta buğday demektir (Parlatır, 2011: 628). Aspinza'da buğday arpadan sonra ikinci sıradaydı. Buğdayın vatanı Mezopatamya'dır. Buradan tüm dünyaya yayılarak Kolomb'un karavalı ile Amerika kıyılarına kadar ulaşmıştır (Evstigneev, 1972: 8). Buğday temel gıda maddesi olduğundan Aspinza'da bu ürünün üretimine çok önem veriliyordu. Buğdayın atık maddesi olan saman, hayvan yemi olarak kullanılıyordu. Defterde bu verginin ismi "hınta" olarak geçmektedir. Şehirden 800 kile buğday vergisi alınıyordu ki (Cikia, 1947: 21; Cikia, 1941: 24), bunun da tahrir değeri 9600 akçe idi (Cikia, 1947: 21; Cikia, 1941: 24). Gürcistan Kanunnâmesi gereğince halktan 1/5 vergi alındığına göre toplam üretimin 4000 kile olduğunu görmekteyiz. Genel olarak kişi başına 8,7 kile buğday düşmektedir. Tahrir defteri kayıtlarından belli olduğuna göre 1 kile buğdayın fiyatı 12 akçeyi bulmaktadır. Bu durumda 1 kg buğdayın fiyatı 0.47 akçeye denk gelmektedir.

4.1.3. Çavdar

Buğday ve arpadan sonra üretim olarak üçüncü sırayı çavdar almaktadır. Çavdarın tarihi çok eski olup vatanı Çin'dir. Çin kültür anıtları ülkede 5000 yıl önce çavdar yetiştirilmesini kanıtlamaktadır (Evstigneev, 1972: 8). Çavdar serin yayla iklimini sever. Hayvan yemi olarak kullanılmaktadır. Tahrir Defteri kayıtlarında 100 kile çavdardan alınan vergi miktarı yanlış olarak 100 akçe gözükmektedir. 1 kile çavdarın kıymeti 10 akçe olduğundan 100 kile çavdarın toplam kıymeti 1000 akçe olması gerekmektedir. Aspinza şehrinde çavdar üretimi 500 kiledir. Kişi başına üretim 1,1 kiledir. Aspinza'da çavdarın bir kilesinin fiyatı 10 akçe olup bunun da 1 kg kıymeti 0,4 akçe teşkil etmektedir.

4.1.4. Erzen

Aspinza şehrinde üretimi yapılan bir diğer ürün de erzen başlığı altında vergi tahsil edilen mısırdır. Mısırın vatanı Güney Amerika'dır. İsviçre tabiat bilim adamı Dekandol'a göre ise mısırın ana vatanı Ekvator ve Kolombiya'dır. Bazı araştırmacılara göre de, mısırın vatanı Florida'dır. XVI. yüzyılda mısırı gıda olarak kullanan ilk Avrupa ülkeleri İspanya ve İngiltere'dir. (Evstigneev, 1972: 8). Mısırın tarihi M.Ö birkaç bin yıl öncelere ait olup vatanı Güney Amerika'da Peru, Şili ve Boliviya'dır (bazılarına göre ise Ekvador ve Kolumbiya'dır). Hindular daha sonra Orta Amerika ve Meksika'ya getirmişlerdir (Evstigneev, 1972: 13).

XV. yüzyıl sonlarında mısırı İspanya'ya ve daha sonra İngiltere, Fransa ve İtalya'ya getirdiler. Portekizliler bu bitkiyi Hindistan'a, Çin'e ve Yava adasına getirdiler. Mısır daha sonra Kırım'dan Ukrayna'nın güney bölgelerine, Kuzey Kafkasya ve Gürcistan'a yayıldı (Evstigneev, 1972: 13).

Buğdaygillerden olan mısır insan gıdası olarak kullanıldığı gibi hayvan yemi olarak da kullanılmaktaydı. Ahıskalılar mısıra "Lazut" derlerdi. Aspinza şehrinde erzen vergisi 100 kile olup bunun da tahrir değeri 1000 akçedir. Tahrir kayıtlarına göre erzenin 1 kilesinin fiyatı 10 akçedir.

Yani 1 kg erzen 0,39 akçeyi bulmaktadır. Erzenin üretim miktarı 500 kiledir. Kişi başına 1,1 kile erzen üretilmektedir.

Böylece, Aspinza şehrinde kişi başına düşen üretim miktarı arpa 9.8 kile, buğday 8,7 kile, çavdar 1,1 kile, erzen 1,1 kile olmuştur.

4.2. Aspinza Şehrinde Yetiştirilen Bakliyat

Araştırma kaynağımız olan tahrir defterine göre bakliyat türleri şunlardır: nohut ve mercimek. Bunların üretim miktarının az olmasına rağmen Aspinza şehrinde yetiştirilmekteydi.

4.2.1. Nohut

Nohut farsça nehud kelimesinden olup yemeklik bitkidir (Eyüboğlu, 2004: 496). Aspinza Şehri'nde nohudun vergi miktarı 4 kile olup (Cikia, 1947: 21; Cikia, 1941: 24), onun da tahrir değeri 120 akçedir (Cikia, 1947: 21; Cikia, 1941: 24). Bu da 1 kile nohudun 30 akçe olduğunu göstermektedir.

4.2.2. Mercimek

Mercimek Fars dilinde olan merdümek (adamcık, gözbebeği) kelimesinde türenmiş olup (Eyuboğlu, 2004: 481) elimesi de kullanılırdıunun üretimi buğday ve arpaya göre çok azdır. Aspinza Şehri'nde mercimeğin vergi miktarı 4 kile, onun tahrir kıymeti ise 80 akçedir (Cikia, 1947: 21; Cikia, 1941: 24). Şehirde 1 kile mercimeğin fiyatı 20 akçe olarak belirlenmişti.

5. Aspinza Şehrinde Hayvancılık ve Bunlarla İlgili Diğer Vergiler. Arıcılık

5.1. Resm-i Hınzır

XVI. yüzyıl sonlarında zirai ürünlerden sonra en büyük gelir kaynağı hayvancılıktır. Ahıska Sancağı'nda büyük ölçüde koyunculuk ve domuzculuk gelişmişti. Ancak Aspinza şehrinde koyunculuğun olmadığını görmekteyiz. Nüfusu gayrimüslim olan Aspinza'da hayvancılıkta başlıca meşguliyet ve gelir kaynağı domuzculuk idi. Defter kayıtlarına göre Aspinza'da domuz başına tesis edilmiş resm-i hınzır adı ile alınan vergi miktarı 200 akçe idi. Domuz başına 1 akçe vergi alındığına göre Aspinza'da domuz sayısı 200 tanedir.

5.2. Arıcılık

Arıcılığın tarihi insanlık tarihi kadar eski olup, insanların mağaralarda yaşadığı çağlara ait edilmektedir. M.Ö. 7000 yıllarına ait mağaradaki resimler bunu ispat etmektedir (Arıcılık, 2003: 3). M.Ö. 1300 yıllarında Anadolu'da yaşamış Hititler'e ait Boğazköy taş yazıtlarında arılardan bahsedilmesi Anadolu'da arıcılığın çok eski olduğu kanıtını vermektedir (Arıcılık, 2003: 3).

Arıcılık, gelir durumu az olan, az topraklı veya da toprağı olmayan ailelere ek gelir sağlamak bakımından önemli bir tarımsal faaliyettir. Arıcılığın önemli olma hususlarını şöyle sıralayabiliriz: 1. Az sermayelidir; 2. Köylüye ek gelir sağlamaktadır; 3. Yüksek besin içeriğine sahiptir; 4. Tıpta kullanılmaktadır; 5. İşlenmeyen tarım alanlarının değerlendirilmesidir (Arıcılık, 2003: 4).

Arıcılığı önemli kılan nedenlerden biri de onun doğa ve çevreye zarar vermemesidir. Osmanlı tahrir defterlerinde baldan alınan vergi, Öşr-i asel, Öşr-i Kovan (Kovan vergisi) tabirleri adı altında devlet gelirleri içerisinde yer almaktadır (Arıcılık, 2003: 4).

Gürcistan Vilâyeti Kanunnâmesi'ne göre "resm-i küvare öşr'i aselden bedel olarak her kovandan ikişer akçe alınır" şeklinde bal öşrünün kovan başına akçe olarak tahsil edildiği yazılmaktadır (Akgündüz, 1994: 580). Defterde Resm-i Küvare olarak vergi çeşidinin bulunması bu bölgede arıcılığın olmasını ve balcılık yapıldığını göstermektedir. Arıcılığın tarihi insanlık tarihi

kadar eskidir. Arıların ürettiği bal, içinde olan vitaminlerle insanlar için tarih boyunca şifa niteliğinde olmuştur. Arıcılık kutsal sayılan bir meslek olmuş, arı ve arı ürünlerine bütün dinlerde itibar edilmiştir. Kur'an'da bu konuya dikkat çekilmiştir. Kur'an-ı Kerim'in 16. suresi olan Nahl suresinin 68,69. ayetlerinde şöyle buyrulmaktadır: "Rabbin bal arısına şöyle ilham verdi: Dağlardan, ağaçlardan ve onların kuracakları köşklerden göz göz evler edin. Sonra meyvelerin hepsinden ye de Rab'binin kolaylaştırdığı yollara koy. Onların karınlarından çeşitli renklerde bir içecek çıkar, onda insanlara şifa vardır. Şüphesiz bunda düşünecek bir topluluk için bir ders ve ibret vardır" (Elmalılı M. Hamdi Yazır, 2012: 273).

Osmanlı İmparatorluğu'nun diğer eyaletlerinde olduğu gibi, Çıldır, nam-i diğer Ahıska olan eyâletinde de arıcılığa önem verilmişti. Zaten Ahıska Eyâleti, florasının zenginliği nedeniyle gerek ot türü ve gerekse de ağaç türü çeşitliği ile bölgede arıcılığın gelişmesi son derece uygun koşullara sahipti. Aspinza şehrinden Resm-i Küvare adı altında alınan verginin miktarı 150 akçedir (Cikia, 1947: 21; Cikia, 1941: 24).

5.3. Resm-i Yonca ve Giyah, Resm-i Yaylak, Resm-i Yatak

Bu vergi, Osmanlı maliyesinde "Yaylak Resmi", "Kışlak Resmi", "Resm-i Meraî", "Yatak Resmi" ve "Resm-i Çeragâh" adlandırılmaktaydı (Kazıcı, 2005: 152). Osmanlı maliyesinde "Otlakiyye resmi" olarak da bilinmekte olan bu vergi, sürülerini başka bir tımar sahibinin toprağında otlatan veya miri topraklarda yaylatan sürü sahipleri, göçebe kabileler, gezici Yörüklerden yılda bir defaya mahsus olmak üzere; bazı yerlerde aynî, bazen de nakdî olarak alınan vergidir. Bu vergi Zemheri (Ocak) ayında alınmaktaydı (Naskali&Altun: 2012: 346-347). Vergiyi tımar sahibi veya da mültezim toplayırdı.Vergi toplanmasında sürü baz alınırdı ki, bir sürü 300 koyundan ibaretti.

Hayvancılıkla ilgili olan başka vergiler de Aspinza şehrinden alınmaktaydı. Bu kentten alınan yonca ve giyah vergisi 450 akçe, yaylak vergisi olarak 50 akçe, yatak vergisi olarak da 50 alınmaktaydı.

Yaylak, köy halkının yaz mevsimini geçirmek için olan yüksek yerlerdir. Resm-i Yaylak dışarıdan gelen halkın hayvanlarının, özellikle koyunlarının kışlamasından alınan vergidir. Defterde bazen Resm-i Yaylak ve Resm-i Yatak olarak, bazen de ikisi bir arada vergilendirilmiştir. Aspinza'da şehir olarak bu vergi Resm-i Yaylak ve Resm-i Yatak adları altında kayıt olunmuştur. Yaylak vergisi sürülerini başka bir tımarda ve miri yaylaklarda otlatan sürü sahipleri ve konar-göçer raiyetten yılda bir defaya mahsus alınan vergidir. Gürcistân Kanunnâmesi'ne göre kışlayan her sürüden 1 koyun alınması uygun görülmüştür (Akgündüz, 1994: 580). Sürü az olduğu zaman 10 koyuna 1 akçe alınması kanun gereği olmuştur.

6. Aspinza Şehrinde Bağcılık Ve Bostancılık. Şıra

1595 tarihli Tahrir Defteri'ne göre Aspinza şehrinde bağcılık ve meyvecilikle alakalı Resm-i meyve, Resm-i bostan ve Şıra adı altında vergi çeşitleri gözükmektedir.

6.1. Resm-i Bostan

Bostan, Fars dilinde bu, buy, yani koku ve stan, yer, ülke, yöre anlamlarını veren iki kelimeden teşkil olunmuştur. Bostan'ın güzel kokulu çiçeklerin bulunduğu yer anlamını taşımaktadır (Eyuboğlu, 2004: 96). Tabii Türkçede bu anlamı değişmiş ve yemeklik yeşil bitkilerin yetiştirildiği yer anlamını benimsemiştir. Defterde Resm-i bostan adı altında hangi ürünlerin olduğu ayrıntılı yazılmamıştır. Ama bu verginin kavun, karpuz, salatalık vb. gibi bostan ürünlerinden ticari gelir elde edilmesinden dolayı alınmaktaydı. Eğer bostan ürünleri satılıp gelir elde ediliyorduysa, bu zaman % 10-50 oranında vergi alınırdı. Eğer bostan ürünleri evin ihtiyacı için yetiştiriliyorduysa, bu durumda her hangi bir bostan vergisi alınmıyordu (Kazıcı, 2005: 129-130).

Verginin alınma zamanı ürünlerin yetiştiği zaman olmuştur. Bu vergi kolaylık olsun diye nakit olarak da alınmaktaydı. Tahrir dökümünden de göründüğü gibi Aspinza şehrinden resm-i bostan adı altında 200 akçe vergi alınıyordu (Cikia, 1947: 130; Cikia, 1941: 131).

6.2. Resm-i Meyve

Meyve Çıldır (Ahıska) Eyâleti'nin sancaklarında yetiştirilmekteydi. Tahrir defterinde bazen ceviz, bazen de meyve adı altında kaydedilmekteydi. Meyve fars dilinde mive kelimesinden türemiş olup yemiş anlamını taşımaktadır (Eyuboğlu, 2004:483). Türkçede ise bu anlamını değiştirerek elma, armut ve s. ürünlerin ortak adı şeklinde kullanılmış ve şu anda da kullanılmaktadır. Meyvenin pazar için üretilen kısmından vergi alınmaktaydı. Aspinza Şehri'nden resm-i meyve adı altında 100 akçe vergi alınıyordu (Cikia, 1947: 21; Cikia, 1941: 24). Şehirde olan meyvelerin çeşit ve miktarları hakkında bilgi edinemiyoruz. Çünkü meyve öşrü kayıt olunurken yalnız verginin bedeli akçe olarak yazılmıştı.

6.3. Şıra

Şıra – farsça şire kelimesinden alınıp bunun da kökü Latinceye dayanmaktadır. Laticanın siraeum kelimesi üzüm suyu anlamına gelmektedir (Eyuboğlu, 2004: 483). Budin ve Ahıska gibi ortadoks eyaletlerde şıra şarap anlamında kullanılmakta idi. Şıra üretimi Ahıska bölgesinde çok eskiden yapılmakta idi. En eski şarapçılık örneği 8000 yıl öncesine ait olup, bunun da Gürcistan'da olduğu keşfedilmiştir (Bekadze, 2013: 9).

Şıra üzümden alınır. Üzüm yetiştirme Ahıska Sancağı'nda en önemli ekin alanlarından biridir. Ahıska Eyâleti yalnız Osmanlı Devleti'nde değil bütün dünyada yüksek alanda ve dağlık yerlerde üzüm yetiştirilen tek bir bölgedir. Ahıska Eyâleti'nde en kaliteli üzüm çeşitleri yetiştirilmekteydi.

Genelde üzüm bağları Kür, Posof ve Kvablian nehirlerinin Güney, Güney-Doğu ve Güney-Batı kısımlarında daha iyi yetişmekteydi. Buranın üzümlerinden alınan şıra Ahıska'nın Güney Nahiyesi'nde teraslar üzerinde yetiştirilen üzüm şırasından daha kaliteliydi.

Aspinza şehrinden şıradan alınan vergi miktarı ağırlık olarak 125 men ve onun da tahrir değeri 1000 akçe idi (Cikia, 1947: 21; Cikia, 1941: 24). Gürcistan coğrafyasında "menn", ağırlık ölçüsü olarak şıra ölçümlerinde kullanılmıştır (Cikia, 1947: 21; Cikia, 1941: 24). Halil İnalcık'a göre menn 12 okka, yani 15,388 kg olmak üzere ağır ve 6 okka, yani 7,694 kg olmak üzere hafif olmak üzere ikiye ayrılır (İnalcık, 2003: 248). "Defter-i Mufassal Vilâyet-i Gürcistân" Tahrir Defteri vergi değerlerinden anlaşıldığı gibi 1 menn 8 akçedir (Cikia, 1947: 21; Cikia, 1941: 24). Kanuni Sultan Süleyman'ın "İnoz Kazası Kanunnamesi"nin 5. maddesinden bilindiğine göre gayrimüslimler içtikleri şarap için vergi ödemezlerdi. Vergi, satılan şarabın her on ölçüsü için satan ve alandan üçer akçe alınmaktaydı (Bardakçı, 2002). Ayrıca şarap ticaret amaçlı da kullanılmaktaydı. Kanuni Sultan Süleyman'ın "Trabzon Sancağı Kanunnamesi"nin 9. maddesine göre şarap fıçısı taşıyan gemiler fıçıları Trabzon'da sattıklarında her fıçıdan yirmi beşer, başka limanlarda satılırsa on beşer akçe alınmaktaydı (Aygün, 2008: 101,103).

Şarapçılık Gürcistan'da en eski tarihten mevcuttur. M.Ö. öncesi III. yüzyılda Gürcistan'da üzüm bağları mevcut idi (Evstigneev, 1972: 87). XII. Yüzyıl Maddi Medeniyet anıtları Gürcistan'da üzümcülük ve şarapçılığın çok geliştiğini bildirmektedir (Bekadze, 2014: 15).

7. Aspinza Şehrinde Reayadan Alınan Şahsa Ait Vergiler

7.1. İspenç Vergisi

İspenç vergisi Fatih zamanından beri alınan bir vergi olup, gayrimüslimlerden çift resminin yerine alınırdı (Akgündüz, 1998: 175).

1595 yılında Tahrir kayıtları yapılırken Aspinza halkı gayrimüslimdi. Bu yüzden onlar İspenç vergisini ödemeye tabi tutulmuşlardı. İspenç topraklı, topraksız, evli veya bekâr olduğuna bakılmaksızın, büluğ çağına erişmiş, köylü göçebe, şehir ve kasabada oturan her gayrimüslim erkekten alınan örfi bir baş vergisidir (Barkan, 1988: 393).

Osmanlı fethettiği yerlerde ziraati artırmak için reayaya maksimum kolaylık sağlanırdı. Ahıska Eyâleti taşlık ve verimsiz olduğundan tarımla uğraşan Hıristiyan halktan ancak ispenç olarak 25 akçe alınırdı (Akgündüz, 1994: 578). Onlardan Gürcistân Kanunnâmesi gereğince çift vergisi, dönüm vergisi ve yarım vergi alınmazdı. Aspinza Şehri'nde tarım ve hayvancılıkla uğraşan 50 nefer hane reisinden toplam 1250 akçe ispenç vergisi alınmaktaydı (Cikia, 1947: 21; Cikia, 1941: 24).

7.2. Bad-i Hava ve Resm-i Arus

Osmanlı İmparatorluğu'nun her yerinde olduğu gibi Aspinza kentinden de bad-i heva ve resm-i arus vergileri alınmaktaydı. 1595 tarihli tahrir defterinde bad-i heva ve resm-i arus vergileri birlikte kaydolunmuştur. Bunları ayrı ayrı şöyle açıklaya biliriz:

7.2.1. Bad-i Hava Vergisi

Bâd-i heva vergisini serbest tımarlarda dirlik sahibi, serbest olmayan tımarlarda ise, yarsını sancakbeyi veya da subaşı, diğer yarısını da dirlik sahibi almaktaydı (Solak, 2007: 68).

Aspinza şehrinde yukarıda adı geçen vergilerin dışında değişik isimlerle adlandırılan şahsa ait vergi çeşitleri de vardır. Bad-i hava giderlerinin bir kısmını sancakbeyi alır, diğer kısmını da tımar sahibi sipahi aldığı için bazen bad-i hava vergileri nısf-ı bad-i hava olarak kaydedilmiştir.

7.2.2. Resm-i Arus

Resm-i Arus veya resm-i arusiye bad-i heva grubuna dahil vergilerdendir. Reâya ve sipahi kızlarının veya dul kadınların evlendikleri zaman alınan vergiye resm-i arûs denir (Solak, 2007: 68). Verginin miktarı gelinin bakire, dul ve gayrimüslim olmasına göre farklılık göstermekteydi (Solak, 2007: 68). Gürcistân Kanunnâmesi gereğince arusiye (gelin) vergisi beylerbeyi, sancakbeyi ve tımar sahipleri arazilerinde evlenen bakire kızlardan altmışar akçe, dul kadınlardan otuz akçe alınması uygun görülmüştü (Akgündüz, 1994: 580). Bakire kızın gelin vergisi babası kimin vergi mükellefi ise ona verilirdi. Dul hanımlar kimin toprağında yaşıyorsa vergisini ona veriyordu. Ama büyük tımar sahipleri, avcı kızları, kale muhafızları ve bekarların gelir vergisi padişaha kaydolunuyordu. Defterde bad-i heva ve resm-i arus adı altında Aspinza şehrinden toplanan bu verginin miktarı 230 akçedir.

7.3. Resm-i Tapu ve Deştbâni

"Defter-i Mufassal Vilâyet-i Gürcistân" tahrir defterinde Aspinza kenti vergi kalemleri içerisinde "Resm-i Tapu ve Deştbâni" vergisi olduğunu görmekteyiz (Cikia, 1947: 130; Cikia, 1941: 131).

7.3.1. Resm-i Tapu

Tapu vergisi defterde kaydedilen en önemli vergilerdendir. Osmanlı zamanında toprak sahipliğinin tek şartı tapuydu. Miri arazinin mutasarrıfı vefat ettiğinde tasarruf hakkı devredilecek bir yakını bulunmadığı zaman, arazisi tapu hakkı sahipleri olan kimselere verildiği zaman alınan vergiye resm-i tapu adı verilmekteydi. Ayrıca bu vergi şehir, köy ve mezralarda yapılan evler için üzerinde olan toprağın öşrünü karşılamak amacıyla alınmaktaydı. Tapu vergisinin şartları muhtelifti. Yani ala yerlerden 50 akçe, orta halli yerlerden 30-40 akçe ve çok az verimli yerlerden 10-20 akçe alınmaktaydı. Genelde ürün vermeyen veya az ürün veren topraklarda evler yapılırdı.

Bu yüzden verginin az ödenmesini sağlıyordu. Ayrıca o bölge halkı verimli toprakları ancak ekin için kullanmaya özen gösteriyorlardı.

7.3.2. Resm-i Deştbâni

Deştbâni koruma, kır bekçisi anlamına gelmektedir. Deştbâninin görevi ekinleri, bağ ve bahçeleri korumak idi. Resm-i deştbâni, her hangi bir şahsın ekinine girip zarar veren hayvan sahiplerinden alınan vergidir (Solak, 2007: 70).

Aspinza şehrinden tapu ve deştbani vergisi olarak 150 akçe alınmaktaydı. Bu vergi çeşidi Sancak beyi hassına ait idi. Tahrir defterinde bu iki vergi çeşidi genelde "Resm-i Tapu ve Deştbani" şeklinde kaydolunmaktadır.

7.4. Resm-i Murahhasiye

Murahhasiye vergisi Osmanlı İmparatorluğu'nda nüfusu gayrimüslim olan eyaletlerden alınmaktaydı. Defter'de resm-i Murahhasiye adı altında kayıt olan bu vergi çeşidi Ahıska Sancağı'nda kilise vakıfları ve piskoposlara ait arazilerde, piskoposun yararına ödenen vergi idi. Halkın yükünü azaltmak amacı ile Defter-i Cedid-Hakani'de kaydolunduğu gibi bu verginin miktarı hane başına ikişer akçe (Akgündüz, 1994: 581) idi. Fazla alınması uygun görülmüyordu. Aspinza şehrinde murahhasiye vergisi olarak toplam 100 akçe alınmaktaydı.

7.5. Diğer Maktu Vergiler

Aspinza merkeze bağlı bazı yerler kira olarak başkasının kullanımına verilmişti. Bu durum makalemizin 4.1. no ve "Aspinza'da Toprağın Tasarruf Şekli" adlı alt başlığında verilmişti. Aspinza sakini Bero Şahaziz'in bir hisse bağı, bir hisse bahçesi, zemin tarlası ve çayırı Aspinza Kale koruyucusu Mehmed Çavuş Seyid Ali tarafından kullanılmakta olup tüm bunlar için ödediği bedel yılda 30 akçeydi (Cikia, 1947: 130; Cikia, 1941: 131).

Aspinza'nın diğer sakini Mahu Ener Ali bir hisse bağını zaim Elia'nın tasarrufuna bırakmış olup buna karşılık da maktu olarak yılda 50 akçe almaktaydı (Cikia, 1947: 130; Cikia, 1941: 131).

Sırası gelmişken şu hususu belirtmek istiyorum ki, Osmanlı zamanında kale koruyucularına ayrıcalık tanınmaktaydı. Yukarıdaki durum, yani bir hisse bağ, bir hisse bahçe, zemin tarla ve çayırın kullanımına toplam kale koruyucusu 30 akçe ödediği halde, zaim Elia sadece bir hisse bağa 50 akçe ödemesi kale koruyucularına verilen ayrıcalıkları sergilemektedir.

8. Aspinza Şehrinde Keten Üretimi: Zeğrek

Keten sanayi bitkileri arasında yer almaktaydı. Onun tohumları % 40-45 yağ içermektedir. Bu yağ "Bezir yağı" olarak bilinmektedir. Yağı alındıktan sonra tohumların geri kalan atığı hayvan yemi olarak kullanılmakta idi. Aspinza şehrinde Zeğrek resm-i de alınmaktadır. Aspinza'da üretilen Zeğrek'ten 10 kile vergi alınıyodu ki, bunun da o zamanki tahrir değeri 100 akçe idi (Cikia, 1947: 129; Cikia, 1941: 131). Zeğrek'le ilgili tahrir dökümüne baktığımızda 1 kile zekerekin fiyatı 10 akçeye denk gelmektedir.

9. Aspinza Şehrinde Küçük İşletmecelik: Değirmencilik

Değirmen insanoğlunun kullandığı en eski ve en önemli aletlerden biridir. Türkçe Sözlük'te değirmen şöyle tanımlanmaktadır: "1. Öğütülen araç veya alet. 2. İçinde öğütme işi yapılan yer: Su değirmeni. Yel değirmeni" (Türk Dil Kurumu [TDK], 1998: 540).

Değirmencilik gıda maddeleri üretiminde otomatik üretime geçilen en eski tarımsal sanayi koludur. Değirmenlerin tarihi insanlık tarihi kadar eski olup insanoğlunun ilk teknolojilerinden biridir. Tarihi bilgilere göre değirmenlerin el, ayak ve su değirmenleri olarak meydana geldiği bilinmektedir (Demir, 2002: 209-213). Ünlü coğrafya bilim adamı Strabon'un yazdığına göre Roma

ve Yunanlılardan önce tarihte bilinen ilk su değirmeni M. Ö. 1. yy.'ın sonlarında Anadolu'nun kuzey kesimindeki (Karadeniz Bölgesi) Kabeiera'da (Niksar-Tokat yakınları) Lycus (Kelkit) nehri üzerinde Mitridates (Pontus) Krallığınca inşa edilmiştir (Değirmencilik, http://www.hekimoglu.com.tr/turk/tuk_un_tarih.htm). İnsan hayatında değirmenlerin önemi tartışılmazdır. Klasik Türk edebiyatında bile bu önem şiirde benzetmelerle dile getirilmiştir:

"Dâmen-i baht-ı tu pâk ez-gird-i âs-ı âsumân

Vez cefâ-yı âsumân hasm-ı tu ser-gerdân çu âs

Enveri (Sükun, 1996 1. c. s. 50).

Atasözlerinde de yer alan değirmen kelimesi onun önemini bir daha kanıtlamaktadır. Birkaç örnek vermek gerekirse:

1. Taşıma (dökme) su ile değirmen dönmez (Anlamı şöyledir: Büyük bir iş için güç, zahmet ve sermaya gerektir. Dışarıdan başkalarının küçük yardımlarıyla sürekli büyük iş yürütülmez);

2. Değirmen iki taştan, muhabbet iki baştan (Anlamı: İnsanlar arasında uyumun en önemli şartları onların beraber iş görmeleri, yolculuk yapmaları, birlikte dost ve kardeşçe yaşamalarıdır. Bu uyum karşılıklı sevgi ve saygıya dayanmaktadır. Tek tarafli sevgi ve saygı uyuşumu sağlamaya yetmez ve ortada düzen kalmaz, yapılan işten de hayır gelmez (www.renkliweb.com).

Osmanlı İmparatorluğu'nda değirmen mülk olarak kabul edilmekteydi (www.journals.istanbul.edu.tr). Bu mülkler, XVI. yüzyıl sonlarında Çıldır, nam-ı Ahıska Eyâleti'nde küçük işletmelerin başında geliyordu. Değirmenlerden alınan vergi Mufassal defterde "Resm-i Asyab" olarak kaydedilmiş reayadan alınan vergiler içerisindedir. Değirmenler çalışma süresine göre vergilendiriliyordu. Değirmen vergisi olarak her çalıştırılan değirmen için ayda 5 akçe alınırdı. Yani yıl boyu çalıştırılsa 60 akçe, 6 ay çalıştırılsa 30 akçe alınması uygun görülmüştü. Gürcistan Kanunnamesi'nde değirmen vergisi için defterde kaydolunduğu kadar alınsın diye yazılmıştı. Yeni yapılan değirmenler de eski değirmenler kadar vergiye tabi idi. Aspinza şehrinde 2 adet değirmen olduğu kayıtlardan belli olmaktadır. Bu değirmenlerden 1 adedi yıl boyu çalışmakta olup yıllık vergi miktarı 60 akçe olarak defterde kaydı gözükmektedir. Diğer değirmen ise suyun yetersizliğinden 6 ay çalışmaktaydı. Onun da yıllık vergi miktarı 30 akçeydi. Aspinza'da iki değirmenin bulunması ziraatin gelişmesi için şart olan suyun bulunduğunun bir kanıtıdır.

Sonuç

"XVI. Yüzyil Sonlarında Çıldır Eyâleti Kentleri'nin Sosyal ve Ekonomik Durumu. Aspinza Örneği" konulu çalışmamızdan şu sonuçlara varıyoruz:

1. Aspinza şehri Osmanlı hakimiyetine dahil olduktan sonra Osmanlı İdari Teşkilatı'na göre kurulmuş ve yönetilmiştir.

2. XVI. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde çok ilerlemiş hukuk düzeni vardı. Bu da Ahıska bölgesinden düzenli vergi toplanmasını sağlıyordu. Amerika'nın Princeton Üniversitesi Osmanlı Tarihi Hocası Prof. Heath Lowry'nin dediği gibi "Osmanlılar'ı 600 yıl ayakta tutan vergi sistemi ve adalet" olmuştur.

3. Aspinza şehri ışığında Kafkaslarda Osmanlı hâkimiyeti yıllarını araştırmak, tanımak, bilmek ve öğrenmek hem Türkiye için, hem Gürcistan ve hem de Kafkas tarihçiliği için önem taşımaktadır.

4. Ahıska Eyâleti'nin XVI. yüzyıl sosyal ve ekonomik durumu tahrir defterleri ışığında incelenmemiştir. Aspinza şehri hakkında olan bu çalışmamız bu konuda gelecekte yapılacak geniş kapsamlı araştırmalar için ileriye doğru atılmış adımlardan olacaktır.

5. Onomastik bakımından zengin bilgilerle dolu olan 1595 tarihli "Defter-i Mufassal Vilâyet-i Gürcistan" tahrir defteri dil, tarih ve coğrafya bilim adamları için değerli bir kaynaktır.

6. XVI. yüzyıl Tahrir Defteri olan "Defter-i Mufassal Vilâyet-i Gürcistân" henüz günümüz Türkçesine çevrilmemiştir. Tarafımızdan yapılan "Nahiye-i Aspinza Der Liva-i Akhıskha" kısmındaki Aspinza Rabatı Kalesi ile ilgili bilgilerin günümüz Türkçesine çevrilmesi gelecekte Aspinza ve köyleri ile ilgili olan Tahrir Defteri'nin tamamının çevrilmesi ve basılması yolunda önemli olacaktır.

7. Aspinza şehri hakkında "Defter-i Mufassal Vilâyet-i Gürcistân" tahrir defteri verilerine bakılarak hem Aspinza'nın, hem de Çıldır Eyâleti diğer kentlerinin XVI. yüzyıl sonlarındaki sosyal ve ekonomik durumu hakkında fikir sahibi olunacaktır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

AHUNDOV, M.F. (1961). Esərləri. 3 cilddə, II c, Bakı, Az.. SSR EA Basımevii, Bakı.

AKGÜNDÜZ, A. (1994). Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri, 7/1. Kitap, Kanuni Devri Kanunnameleri (IV); 7/II. Kitap. II. Selim Devri Kanunnameleri, VI. Bölüm: Gürcistan Eyaleti Kanunnameleri. Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul.

CİKİA, S. (1947). "Defter-i Mufassal Vilâyet-i Gürcistân". I. Kitap. İzdatelstvo Akademii Nauk Gruzinskoy SSR, Tbilisi.

CİKİA, S. (1941)."Defter-i Mufassal Vilâyet-i Gürcistân". II. Kitap. İzdatelstvo Akademii Nauk Gruzinskoy SSR, Tbilisi.

CİKİA, S. (1958). "Defter-i Mufassal Vilâyet-i Gürcistân". III. Kitap. İzdatelstvo Akademii Nauk Gruzinskoy SSR, Tbilisi.

ELMALILI M. HAMDİ YAZIR (2012). Bilgisayar Hatlı 5'li KUR'ÂN-I KERÎM. Arapça Hat-Satır Arası Kelime Meali- Türkçe Transkript-Meal-Tecvid. Aktifnet Dağıtım Yayın Pazarlama Dış. Tic. Ltd. Şti. İstanbul.

EMECEN, F. M.(1989). "XVI. Asırda Manisa Kazası".TTK Yayınları, Ankara.

EREMİA, A. İ. (1982). "Geografiçeskie nazvania rasskazıvayut", Kişinev: Şpintsa.

EVSTİGNEEV, G. M., LİVŞİTS, Y. A., SİNGAEVSKİY, O. N. (1972). "Taynı produktov pitaniya". Pişevaya Promışlennost Yayınları, Moskova.

İNALCIK, H. (2000). "Ağırlıklar ve Ölçüler". Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik Ve Sosyal Tarihi, Cilt I: 1300-1600. Eren Yayıncılık, İstanbul.

İNALCIK, H. (2003). "Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ 1300-1600", Çeviren Ruşen Sezer, YKY, İstanbul.

İNALCIK, H. (1956). "V.Beynelmilel Onomastik İlimler Kongresi". (Salamanca, 12-15 Nisan). s. 226. TTK, Ankara.

KAZICI, ZİYA (2005). "Osmanlı'da Vergi Sistemi". Bilge Yayıncılık, Eğitim, Sağlık Hizmetleri ve Ticaret A. Ş. İstanbul.

MARUAŞVİLİ, L., (1964). "Sakartvelos Pizikuri Geograpia. Sakartvelos SSR Bunebrivi Pirobebis Zogadi Dakhasiateba da Regionuli Ağseriloba", Gamomsemloba Tsodna, Tbilisi.

ÖZÇELİK, SELAHATTİN (2005). "XIX. Yüzyılda Honaz Kazasında Sosyal ve Ekonomik Hayat" (Temettuat Defterlerine Göre). Fakülte Kitapevi, Isparta.

SOLAK, İBRAHİM (2007). "XVI. Yüzyılda Zamantu Kazâsı'nın Sosyal ve İktisâdî Yapısı".Tablet Yayınları. Konya.

UZUN, E. (2004). "Akcaabad Yer Adları". Trabzon: Darıca Beldesi Kültür Yayınları.

ZELİNSKİY, S. L. (1889). "Obyasnitelnıy Slovar Tatarskikh, Gruzinskikh i Armyanskikh Slov". Tiflis.

WEBER, MAX (2003). "Şehir: Modern Kentin Oluşumu", (Çeviren Musa Ceylan). İstanbul.

WEBER, MAX (1958). The City, Translated and edited by Don Martindale and Gertrurl. Neuiwrth, The Free Press, London.

Ansiklopedi ve Sözlükler

BARKAN, Ö. L (1988). "Çiftlik", İ. A., M. E. B. Basımevi, İstanbul.

EYUBOĞLU, İ. Z. (2004). "Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü", Sosyal Yayınları, İstanbul.

PARLATIR, İ. (2011). "Osmanlı Türkçesi Sözlüğü", TDK. Yargı Yayınları,4. Baskı, Ankara.

SÜKUN, ZİYA (1996). "Farsça-Türkçe Lügat". MEB Yayınları. İstanbul.

SVOD STATİSTİÇESKİH DANNIH, İZVLEÇENNIKH İZ POSEMEYNIKH SPİSKOV 1886 G. O NASELENİİ ZAKAVKAZSKOGO KRAYA (TİFLİSSKAYA, BAKİNSKAYA, ERİVANSKAYA İ YELİZAVETPOLSKAYA GUBERNİİ) (1893). İzdan Zakavkazskim statistiçeskim komitetom, Tiflis.

TDK (1998). Türkçe Sözlük, I-II. (9. Baskı). Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara

ZİSSERMAN, K. (1870). "Sbornik Materialov Dlya Opisaniya Tiflisskoy Gubernii". Dubelir Basımevi,Tiflis.

Dergiler

AYGÜN, NECMETTİN (2008). "XIX. Yüzyılın Ortalarında Trabzon'da Sosyal ve İktisadi Yapı", Karadeniz Araştırmaları, Cilt: 5, Sayı: 17, Bahar 2008, s.75-111.) s. 27.

BEKADZE, SHOTA (2014). "XVI. Yüzyılda Ahıska Sancağı'nın Aspinza Nahiyesi'nde Sosyal ve Ekonomik Yaşam", Akademik Bakış Dergisi. Sayı: 40 Ocak-Şubat 2014, s. 2.

BEKADZE, SHOTA (2013). "1595 Yılında Çıldır Eyaleti Ahıska Sancağı'nın Otskhe Nahiyesi". Turkish Studies-İnternational Periodical For The Languagges, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/11 Fall 2013. p 81-98, Ankara-TURKEY.

DEMİR, NECATİ (2002). "Değirmen Kelimesi Üzerine", Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, Sayı: 607 Ankara, Temmuz 2002, sayfa: 209-213).

GÜLENSOY, T. (1984). "Divanü Lügati't-Türk ve Kutadgu Bilig'deki Moğolca Kelimeler Üzerine", Türk Kültürü Araştırmaları, XXII/l-2, s. 93.

GÖYNÜÇ, N. (1979). "Hane" Deyimi Hakkında". Tarih Dergisi, XXXII, s. 332.

EMİNE ERDOĞAN ÖZÜNLÜ (2010). "XVI. Yüzyıl Osmanlı Kentlerinin Ekonomik Nitelikleri Üzerine Bir Karşılaştırma Denemesi". Ocak 2010 Cilt: 18 No:1, s. 267. Kastamonu Eğitim Dergisi,

NASKALİ, EMİNE GÜSOY&ALTUN HİLAL OYTUN (2012). "Kültürümüzde Toprak". Yıl IV, Sayı 1, Ocak 2012, s. 346-347. ACTA TURCICA Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi, Online Thematic Journal of Turkic Studies www.actaturcica.com

Yüksek Lisans Tezi

DALGALI, F. (2008). "45 Numaralı Tapu Tahrir Defterine Göre Simav Nahiyesi" (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Dumlupınar Üniversitesi.Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.

Elektronik Kaynaklar

ARICILIK, 2013 A. http://www.ordutb.org.tr/admin/dosya/aricilik_son(_2013)(1).pdf (Erişim Tarihi: 25 Kasım 2013).

BARDAKÇI, MURAT. Osmanlı'nın İslâm'ında içki Yasağı Yoktu. http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=54870&yazarid=28.(Erişim Tarihi: 15.01.2014).

DAMIZLIK SIĞIR İTHALATI YAPILABİLECEK ÜLKELER, 30 Ocak 2012, Ankara. http://www.gumrukleme.com.tr/canli-hayvan-ve-et-ithalati ((Erişim Tarihi: 13.02.2013).

DEĞİRMENCİLİK (http://www.hekimoglu.com.tr/turk/tuk_un_tarih.htm). Erişim Ttarihi: 15.01.2014.

DEĞİRMEN İLE İLGİLİ ATASÖZLERİ VE ANLAMLARI. http://www.renkliweb.com/kultursanat/ atasozleri-ve- anlamlari-kultursanat/degirmen-ile-ilgili-atasozleri-ve-anlamlari.html. Erişim Tarihi: 30.01.2014

ERENOĞLU DIŞ TİCARET-BESİLİK CANLI HAYVAN İTHALATI. 04.02.2012. Ankara. http://www.erenoglu.com.tr/default.asp?site=5&sayfa=haber_detay&islem=1&h=142.

5 ÜLKEDEN SAMAN İTHALATI. 2013. Ankara. http://www.sondakika.com/haber/haber-5-ulkeden-saman-ithalati-4299029/. (Erişim Tarihi: 14.02.2013).

TÜRKİYE, GÜRCİSTAN VE AZERBAYCAN'DAN GEÇEN KURA NEHRİNDE KİRLİLİK DURUMU. http://www.ekolojiteknik.com/?s=aktuel&id=72 (Erişim Tarihi: 25.10.2012).

KURBELAŞVİLİ, L., Mtkvari, http://mtkvari1.blogspot.com/(Erişim Tarihi: 24.10.2012).

KURA NEHRİ BİLGİ NOTU, http://www.ardahan-cevreorman.gov.tr/kura_nehri.pdf (Erişim Tarihi: 24.10.2012).

ZEKİ ARIKAN-ABDULLAH MARTAL, İzmir'de İlk Buharlı Fabrikası. http://www.journals.istanbul.edu.tr/tr/index.php/guneydogu/article/viewFile/1062/850

Ek

1595 Tarihli ‘‘Defter-i Mufassak Vilayet-i Gürcistan” Tahrir Defteri’ndeki Aspinza’nın Tahriri Günümüz Türkçesiyle ("Defter-i Mufassal Vilâyeti Gürcistân", Türkçe metnin neşr, tercüme, teşrih ve tetkik edeni S. CIKIA. I. Kitap. Metin, Tbilisi, 1947, s. 129-130; II. Kitap. Tercüme, Tbilisi, 1941, s. 130-131).

Karye-i Rabat Kale-i Aspinza Tabi-i m (Adı Geçen Nahiyeye Bağlı Aspinza Rabat Kalesi Köyü)

Guraza Abuğa oğlu	İsfendiyar onun kardeşi	Kudura Abram oğlu	Abrama onun kardeşi	Kamkamel Maluva oğlu
Çolağa onun kardeşi	Okropir Meariye oğlu	Varzel onun kardeşi	Dovletyar Dövletbeg oğlu	Hosika isimli
Sarkis Murad oğlu	Badura … oğlu	Kakıma onun kardeşi	Hazargül onun kardeşi	Varzel Muşki oğlu
Maruma onun oğlu	Sarkis Gülaziz oğlu	Pavlia onun kardeşi	Varzel onun kardeşi	Unika isimli
Zurab Sarkis oğlu	Hulala Kurse oğlu	Mumare Maskverel oğlu	Varazgül Hazargül oğlu	Nurali Herhi oğlu
Kirakoz Şahveli oğlu	Zarhoş Hudala oğlu	…. … oğlu	Kuzana Devletbeg oğlu	Ramaza Pavlia oğlu
Arslana onun kardeşi	Hevahe Mazğural oğlu	Zuraba irema oğlu	Laşkara Aba oğlu	Grigol onun kardeşi
Laşkara onun kardeşi	Kolora Miryana oğlu	Yordane Darme oğlu	… Durara oğlu	Zuraba onun kardeşi
Kakama onun kardeşi	Mamuka Kuzana oğlu	Ya onun kardeşi	Mirveli onun kardeşi	Kandu Grigola oğlu
Varzel Humama oğlu	Amrosa Emlanşir oğlu	Hazargül Humdila oğlu	Ter-Akop Susa oğlu	Mamuva onun kardeşi

Hasıl: 25000

Vergi çeşitleri	Kile	Kıymeti	Vergi çeşitleri	Kıymeti
İspenç, 50 nefer		1250	Resm-i kevare	150
Hınta(buğday)	800	9600	Şıra, 125 men	1000
Şa’ir (arpa)	900	9000	Resm-i meyve	100
Çavdar	100	100[1]	Resm-i Tapu ve Deştebani	150
Erzen	100	1000	Resm-i Murahhasiye	100
Nohut	4	120	Resm-i yaylak	50
Mercimek	4	80	Resm-i yatak	50
Zekerek	10	100	Değirmen 1 bab, 12 ay yürür	60
Resm-i yonca ve giyah		450	Değirmen 1 bab, 6 ay yürür	30
Resm-i hınzır		200	Bad-i hava ve Resm-i arus	230
Resm-i bostan		200		

[1]100 kile çavdar 100 akçe olarak kayıt olunmuştur. Çavdarın 1 kilesi 10 akçe olduğundan 100 kile çavdar 1000 akçe olmalı. Bu şekilde olursa hasılatın toplamı 25 000 akçe olur.

Bero Şahaziz'in 1 hisse bağ (üzümlük), 1 hisse bahçe ve zemin tarla çayırıyla, hala dizdar Mehmed Çavuş Seydi Ali'nin tasarrufunda olup şer'i mahkeme gereğince maktu olarak yılda 30 akçe öder.

Mahu Ener Ali adıyla tanına kişinin 1 hisse bağı (üzümlüğü), hala Zaim Elia'nın tasarrufunda olup şer'i mahkeme kararı gereğince maktu olarak yılda 50 akçe öder.